

Фізкультура освіта і спорт

УДК: 796.8:37.01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14841762>

Національно-патріотичне виховання юних дзюдоїстів на етапі початкової підготовки

Долбишева Ніна Григорівна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор, декан факультету фізичної культури і спорту, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 49094, м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-7306-9194>

Каковкіна Ольга Анатоліївна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувачка кафедри педагогіки та психології, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 49094, м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8772-4065>

Шиян Ольга Володимирівна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичного виховання та основ здоров'я, Український державний університет науки і технологій Навчально-науковий інститут «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», 49005, м. Дніпро, вул. Архітектора Олега Петрова, 24а, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-9989-2939>

Солодка Оксана Василівна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри боксу, боротьби та важкої атлетики, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 49094, м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3434-8139>

Кусовська Ольга Станіславівна

старший викладач кафедри боксу, боротьби та важкої атлетики, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 49094, м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги 10, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1379-1262>

Прийнято: 19.01.2025 | Опубліковано: 29.01.2025

***Анотація.** На сучасному етапі розвитку України в період боротьби за незалежність та демократичні цінності держави національно-патріотичне виховання займає провідне місце в формуванні молодого покоління. **Мета роботи** – визначити обізнаність юних дзюдоїстів 7-9 років та їх батьків з питань національно-патріотичного виховання та особливостей прояву патріотизму. Розкрити педагогічні умови з національно-патріотичного виховання в системі спортивної підготовки дзюдоїстів. **Методи дослідження:** аналіз та узагальнення науково-методичної літератури та нормативно-правових документів, соціологічні опитування. **Організація дослідження:** дослідження проводилися на базі КПНЗ «СДЮСШОР № 6» ДМР. В дослідженні брали участь юні дзюдоїсти віком 7-9 років (32 спортсмени) та їх батьки (12 осіб). **Результати дослідження** свідчать про відсутність питань про національно-патріотичне виховання в навчальній програмі ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВС з дзюдо. Соціологічне дослідження дозволило встановити обізнаність юних дзюдоїстів з питань навчально-патріотичного виховання та види прояву патріотизму. Встановлено, що на достатньо високому рівні здійснюється*

національно-патріотичне виховання в навчально-тренувальному процесі та особисто сім'ї. Основними педагогічними умовами щодо формування патріотизму у юних дзюдоїстів є – наповнення патріотичним змістом навчальної програми, взаємозв'язок спортивної школи й сім'ї, забезпечення патріотичною символікою, перехід на спілкування державною мовою, формування знань з історії та спадщини України, національних та родинних традицій, звичаїв, обрядів, видання національно-патріотичних буклетів, плакатів, календарів, спортивної форми, атрибутики та ін., формування стійкої та позитивної мотивації до навчання, впровадження інноваційних підходів та методів. **Висновки.** Фізична культура, фізичне виховання і спорт є засобом формування у людей національного патріотизму. Юні дзюдоїсти розуміють в чому полягає прояв патріотизму, до яких відносять – гордість та повагу до Країни, Прапору, Державної символіки, Української мови, Національних цінностей та традицій тощо. Тренери з дзюдо та батьки здійснюють виховну функцію щодо національно-патріотичного виховання. Визначені основні педагогічні умови з національно-патріотичного виховання юних дзюдоїстів.

Ключові слова: молодший шкільний вік, патріотизм, юні дзюдоїсти 7-9 років, педагогічні умови, соціологічне дослідження.

National-patriotic education of young judoists at the stage of initial training

Nina Dolbysheva

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Professor, Dean of the Faculty of Physical Culture and Sports, Pridniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports, 49094, Dnipro, Naberezhna Peremohy Str. 10, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-7306-9194>

Olga Kakovkina

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Pridniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports, 49094, Dnipro, Naberezhna Peremohy Str. 10, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8772-4065>

Olga Shyyan

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Physical Education and Fundamentals of Health, Ukrainian State University of Science and Technologies Educational and Scientific Institute “Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture”, 49005, Dnipro, St. Architect Oleg Petrov, 24a, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9989-2939>

Oksana Solodka

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor of the Department of Boxing, Wrestling and Weightlifting, Pridniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports, 49094, Dnipro, Naberezhna Peremohy Str. 10, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-3434-8139>

Olga Kusovska

Senior lecturer, Department of Boxing, Wrestling and Weightlifting, Pridneprovsk State Academy of Physical Culture and Sports, 49094, Dnipro, Naberezhna Peremohy Str. 10, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1379-1262>

***Annotation.** At the current stage of development of Ukraine during the struggle for independence and democratic values of the state, national-patriotic education occupies a leading place in the formation of the younger generation. **The purpose** of the work is to determine the awareness of young judokas aged 7-9 and their parents on*

*issues of national-patriotic education and the features of the manifestation of patriotism. To reveal the pedagogical conditions for national-patriotic education in the system of sports training of judokas. **Research methods:** analysis and generalization of scientific and methodological literature and regulatory legal documents, sociological surveys. **Organization of the study:** the research was conducted on the basis of the CPNP «SDYUSSHOR No. 6» DMR. Young judokas aged 7-9 years (32 athletes) and their parents (12 people) participated in the study. **The results** of the study indicate the absence of questions about national-patriotic education in the curriculum of the DYUSSH, SDYUSSHOR, SHVS on judo. The sociological study allowed to establish the awareness of young judokas on issues of educational and patriotic education and types of patriotism. It was established that national and patriotic education is carried out at a sufficiently high level in the educational and training process and personally in the family. The main pedagogical conditions for the formation of patriotism in young judokas are - filling the curriculum with patriotic content, the relationship between the sports school and the family, providing patriotic symbols, switching to communication in the state language, the formation of knowledge about the history and heritage of Ukraine, national and family traditions, customs, rituals, the publication of national and patriotic booklets, posters, calendars, sports uniforms, attributes, etc., the formation of a stable and positive motivation for learning, the introduction of innovative approaches and methods. **Conclusions.** Physical culture, physical education and sports are a means of forming national patriotism in people. Young judokas understand what constitutes a manifestation of patriotism, which includes pride and respect for the Country, Flag, State Symbols, Ukrainian Language, National Values and Traditions, etc. Judo coaches and parents perform an educational function regarding national-patriotic education. The main pedagogical conditions for the national-patriotic education of young judokas have been determined.*

Keywords: *primary school age, patriotism, young judokas aged 7-9, pedagogical conditions, sociological research.*

Постановка проблеми. В Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (затвердженої МОН України від 06.06.2022 р. № 527) зазначено: «У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських, цінностей... Національно-патріотичне виховання спирається на загально-педагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей». В даній концепції передбачені засоби фізичного виховання і спорту, які забезпечують національно-патріотичне виховання на меті якого є «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [12].

В системі освіти України, для реалізації концепції національно-патріотичного виховання, передбачено: «сприяння спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання; проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах системи освіти, культури, спорту; удосконалення підготовки та перепідготовки кадрів, які займаються питаннями національно-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти, культури, спорту» [17].

В концепції зазначається, що основними заходами є: «проведення всеукраїнських багатоетапних фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню здобувачів освіти;

проведення Всеукраїнських фізкультурно-оздоровчих заходів для учнів «Cool Games» та серед студентів «Cool Race»; проведення Всеукраїнського фізкультурно-патріотичного фестивалю для учнів «Козацький гарт»; проведення всеукраїнських спортивних ігор серед учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти України «Козацька наснага», проведення Всеукраїнської спартакіади з військово-прикладних видів спорту серед військових ліцеїв та ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою; проведення змагань з військово-прикладних видів спорту». Також, національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїчного визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту. Дане виховання останнім часом зростає через певні заходи – відвідування театрів, музеїв і особливо через дитячий та юнацький спорт.

Аналіз наукової літератури та Інтернет ресурсів дозволяє стверджувати, що почуття патріотизму існує у кожній свідомій людині, яке має свої особливості та прояви незалежно від країни в якій проживають. Так, наприклад:

- у США особливого значення виховання патріотизму набуває в школах, а саме почуття патріотизму та любові до своєї держави здійснюється з дитинства. Наприклад, для них є нормою та гордістю почати навчальний день з прослуховування гімну та виконання Клятви вірності прапору. Вивчення американцями історію, яку в подальшому вони її дуже шанують. У їх календарі можна знайти багато патріотичних дат – День Незалежності, День Прапора, дні народження президентів, День ветеранів та культових постатей. Все це стає приводом для проведення в школі тематичних уроків та заходів. Особливого значення займає пластунський рух, на його заходах у дітей виховується почуття обов'язку, насамперед перед собою, а потім перед батьками та державою [1];

- в Японії система патріотичного та морального виховання нероздільні з освітою, яке врегульовано на законодавчому рівні (обумовлено у «Законі про освіту», 2006 р.). Громадяни Японії трактують патріотизм на свій розсуд, у них

прояв його полягає у гуманності, працелюбстві та милосерді. Саме тому у школі японських дітей навчають не цуратися жодної роботи. У японців присутня повага до держави та державних структур, усе це підкріплено почуттям суспільної єдності, коли за ради загального добра можна забути про власні інтереси. Японці дуже шанують свої національні традиції, зокрема носять кімоно не залежно від часу та пори року [19];

- у Китаї патріотичне виховання чітко та суворо контролюється Комуністичною партією Китаю та Комуністичним союзом молоді Китаю. Патріотичне виховання регулюється законом «Про освіту» (1995) за новою директивою від 2016 р. посилюються питання патріотизму та відданості партії. Цей аспект виховання торкається усіх сфер освіти – від дошкільної до вищої. Прояв патріотизму полягає у глибокому вивченні власної історії та культури. В освітніх школах введено понад 50 год. на рік на патріотичне виховання. На патріотичних уроках зосереджується увага на «побудові національної гармонії, ідентичності та єдності людей» [19];

- у Великобританії для школярів основним осередком патріотичного виховання є скаутський рух, діяльність яких здійснюється за підтримки військово-політичного керівництва держави. Міністерство оборони Великобританії реалізує соціальні та навчальні програм. Британський патріотизм є досить складною темою, це пов'язано з тим, що у них свій особливий соціально-економічний розвиток країни та її територіальний устрій;

- у Німеччині, з огляду на певні історичні події, у другій половині ХХ століття позначалося послаблення патріотичного виховання, керованого державою. У Німеччині керуються принципом, що патріотизм не можна виховати. Але громадські недержавні організації діють якраз у напрямку патріотизму, головним завдання яких є виховання дітей, з яких виростуть відповідальними громадянами та в подальшому зможуть покращувати життя в країні [28];

- у школах Франції проводяться спеціальні заняття з громадянської освіти, на яких розповідають про ідеї соціальної справедливості, рівноправності, свободи особистості. Протягом навчання у школі учні дізнаються про місце Франції у сучасному світі, поглиблюють знання про країну з точки зору історії, про національну безпеку та французьку армію. На законодавчому рівні закріплено правило, щоб на фасадах шкіл, університетів, державних та приватних установ були прапори Франції та девіз «Свобода, Рівність, Братерство». Так, у Франції, наприклад існує захід «День призову», протягом якого діти-школярі відвідують казарми та знайомляться з особливостями служби в армії. По завершенню, даного заходу діти отримують сертифікати, які дозволяють їм отримати допуск до здачі іспитів для отримання атестату зрілості або водійських прав. У лютому 2018 р. президент Франції Емманюель Макрон, наголосив перспективу «військової служби» для дітей віком 10-16 років, яка буде здійснюватися в декілька етапів [28];

- у Польщі саме шкільна освіта забезпечує необхідні умови учням для їх розвитку та підготовки до виконання сімейних та цивільних обов'язків на основі принципів солідарності, демократії, толерантності, справедливості та свободи. У вступі до Закону від 7 вересня 1991 р. «Про систему освіти» зазначено: «Освіта та виховання слугують розвитку у молоді почуття відповідальності, любові до батьківщини та поваги до польської культури». У Законі «Учительський квиток» (1982 р. у ред. 2014 р.) відзначається: «...виховання молоді повинно здійснюватися в душі любові до Батьківщини, поваги до Конституції Республіки Польща, в атмосфері свободи совісті та поваги до кожної особи; дбати про формування в учнів моральних і громадянських установок відповідно до ідеї демократії, миру і дружби між людьми різних націй, рас і світоглядів» [30].

- у Литві масштабна освітня реформа на початку 1990 р. була пов'язана з патріотичним виховання школярів. Держава забезпечила належне фінансування яке закріплено на законодавчому рівні. Громадянська освіта та

патріотичне виховання в освіті нероздільно пов'язані між собою, школярі вивчають не тільки історію, право, культуру, але й навчаються застосовувати знання на практиці, зокрема в роботі шкільного самоврядування, створенні заходів та формуванні суспільних рухів [19];

- Латвійська система освіти передбачає обов'язкове проходження школярами військової підготовки, даний курс налічує чотири освітні блоки, один з яких передбачає патріотичне виховання юних школярів. Окрім того, значна увага приділяється фізичному вихованню, особливостям спілкування та, власне, військовій справі [19].

Тому, в Україні, як зазначав Г. Костюшко, ще у 2016 р., у нинішніх умовах постає потреба в пошуку ефективних виховних механізмів, які здатні забезпечити становлення та розвиток сучасної особистості – патріота, громадянина Української держави

Аналіз літературних джерел. Основи патріотичного виховання розкриті в наукових працях відомих українських педагогів XIX-XX століть: М. Драгоманова, Б. Грінченка, К. Ушинського, М. Грушевського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, які приділили увагу вихованню любові до своєї землі, рідної мови та формуванню національної самосвідомості людини.

В українському педагогічному словнику патріотизм визначається як: «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди і переконання» (С. Гончаренко, 1997).

На думку Ю. Зубцової (2012), патріотична якість особистості – «це соціально-психологічна властивість, яка виявляється в єдності знань і діяльнісних почуттів особистості щодо світу людей, навколишнього

предметного довкілля та суспільства в цілому». Так, до базових патріотичних якостей можна віднести: любов і повага до батьків, своєї родини, відчуття гордості за свій рід; ціннісне ставлення до рідного краю та Батьківщини; толерантне ставлення до людей інших національностей, поважне ставлення до їхніх традицій та культури; усвідомлення себе частиною українського народу.

Патріотизм, як зазначає Г. Дяків-Михайлюк (2017) є складною інтегрованою системою патріотичних якостей духовно-морального, емоційно-почуттєвого, інтелектуального та діяльнісно-поведінкового характеру.

J. Stec (2024) патріотизм визначає як суспільно-політичну позицію та форму ідеології, яка поєднує в собі пошану до своєї батьківщини, почуття соціального зв'язку та жертвність заради власної нації з повагою до інших націй та повагою до їхніх суверенних прав [31].

О. Вишневський (2006) розрізняє три види патріотизму: етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, любові до рідної мови, культури, власної історії тощо; територіальний патріотизм – на любові людини до місця на землі, до місцевості, клімату тощо, де вона народилася; державницький патріотизм – на державній ідеології і пов'язується з поняттям громадянськості, відданості своєму народу, гордості за його культурні надбання, вболівання за його долю.

І. Бех та Н. Чорна (2014), автори «Програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», зазначають, що патріотизм – це «суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється у колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств».

На сьогодні І. Бех, К. Чорна, В. Підгурська та ін. є сучасними науковцями, які розкривають питання з національно-патріотичного виховання та розвитку особистих якостей людини [3, 21]. О. Вишневський [7], І. Бех та К. Чорна [3], В.

Микитчик [18] обґрунтували педагогічні аспекти особливостей патріотичного виховання. В. Костів [14] розкрив теоретико-методологічні засади та методи з національно-патріотичного виховання.

Сучасний етап розвитку України особливо потребує від державної влади та суспільних інституцій здійснення системних заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання у дітей та молоді. Так, Ю.Є. Зубцова [10], О. Коркішко [13], Г. Костюшко [15], О.Г. Стьопіна [23], Г.А. Коломоєць [115], Я.П. Галан [5] та ін. визначили сучасні підходи до організації та підвищення ефективності патріотичного виховання через взаємодію школи та сім'ї, позаурочні патріотичні заходи, етнопедагогічні заходи, мистецтво, військово-спортивні ігри, олімпійську освіту тощо.

На сьогодні суттєвого значення набувають дослідження І. Бех (1998), С.О. Лисенко, (2016), О.В. Годзю (2022), Д.О. Янчук (2022), В.Г. Савченка, Н.Г. Долбишевої, О.А. Каковкіної та В.Л. Стальченко (2023) відповідно до ролі фізичної культури, фізичного виховання і спорту у національно-патріотичному вихованні дітей та студентської молоді, а також підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту. Тому на сьогодні є актуальними питаннями щодо обізнаності про національно-патріотичне виховання дітей, які займаються дзюдо, та визначення їх педагогічних умов в системі спортивної підготовки юних спортсменів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Огляд тематичної літератури демонструє, що існує низка наукових досліджень щодо вирішення питань з національно-патріотичного виховання та основ прояву патріотизму, зокрема до 24 лютого 2022 року. «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України», яка була розроблена та впроваджена на тлі повномасштабних військових дій в Україні набула особливого значення. Саме реалізації її припадає на заклади освіти починаючи з дошкільних та закінчуючи закладами вищої освіти.

Поза увагою не лишається і сфера спорту, яка напряду демонструю особливості національно-патріотичного виховання та прояв патріотизму не тільки на національному але і на європейському та міжнародному рівні. Тому на сьогодні, як ніколи, набуває актуальності розкриття педагогічних умов, які забезпечать національне-патріотичне виховання в навчально-тренувальному процесі підготовки спортсменів різного рівня спортивної кваліфікації. Це пов'язане з тим, що аналіз нормативних документів, зокрема навчальних програм ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ з різних видів спорту, які на сьогодні потребують редагування стосовно формування знань з питань патріотизму, використання засобів та методів з національно-патріотичного виховання.

Мета дослідження. Визначити обізнаність юних дзюдоїстів 7-9 років та їх батьків з питань національного-патріотичного виховання та особливостей прояву патріотизму. Розкрити педагогічні умови з національно-патріотичного виховання в системі спортивної підготовки дзюдоїстів.

Організація дослідження. Дослідження проводилися на базі Комунальний позашкільний навчальний заклад «Спеціалізована дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву № 6» Дніпровської міської ради. В дослідженні брали участь юні дзюдоїсти віком 7-9 років (32 спортсмени) та їх батьки (12 осіб) за добровільною згодою. Для визначення розуміння та знань з «національно-патріотичного виховання», основ прояву патріотизму у дітей, які займаються дзюдо та їх батьків було проведено соціологічне опитування за анкетною. Питання в анкеті мали відкритий та закритий характер.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз навчальної програми ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ з дзюдо (2019) дозволив встановити, що в завданнях передбачено всебічний гармонійний розвиток та виховання належних морально-вольових і морально-естетичних якостей, які повинні вирішуватися через: виховання моральних і вольових якостей у процесі занять; формування стійкої звички до самовиховання особистісних якостей; формування стійкого інтересу до занять дзюдо [8]. Всі ці завдання мають лише

побічний характер щодо національно-патріотичного виховання та поверхово розглядаються у розділах психологічної підготовки, які в більшості стосуються системи підготовки (наприклад, вдосконалення морально-вольових якостей, формування мотивації до занять спортом).

Встановлено, що саме у групах початкової підготовки в розділі теоретична підготовка здійснюється ознайомлення з дзюдо як олімпійським видом спорту, історією розвитку дзюдо, традиціями, біографіями видатних борців України, формується мотивація юних спортсменів до систематичних занять фізичною культурою і спортом [8].

Незалежно від вищезазначеного у системі підготовки дзюдоїстів Федерація України дзюдо, Дніпропетровська обласна федерація та федерація м. Дніпро організують та проводять різні заходи, які пов'язані з національно-патріотичним вихованням. Так, з 2016 року у Дніпрі щорічно проходить Всеукраїнський турнір з дзюдо серед дівчат під назвою «Українка», а з 2018 року – Всеукраїнський юнацький турнір з дзюдо «ПАТРІОТ» присвячений до національного свята «Дню захисника України» (14 жовтня нині 1 жовтня), який організують Федерація дзюдо. На турнірі у 2021 році Президент Федерації дзюдо Дніпропетровської області Григорій Король зазначив «Насамперед, це патріотичний турнір, назва говорить сама за себе. Це данина поваги до людей, котрі відстоюють мир у країні, захищають Україну. Це виховання патріотизму у підростаючого покоління» [25].

Після 24 лютого 2022 р. українські дзюдоїсти прийняли позицію «Перемога без країни агресора». Так, Дар'я Білодід бронзова медалістка Олімпіади-2020, неодноразово коментувала Рішення Міжнародної федерації дзюдо щодо допуску на міжнародні змагання російських дзюдоїстів. Вона зазначила: «Допуск військовослужбовців країни терориста, які щодня вбивають українців, це неприпустимо. Це зовсім не про спортивні цінності. Це низько» [20], **Георгій Зантарая, чемпіон світу з дзюдо**, заявив, що відмовиться від усіх своїх титулів та звання чемпіона світу, якщо до турніру в Улан-Баторі (червень

2023 р.) допустять дзюдоїстів країни-агресорки. Також зазначив: «Мені дуже прикро, що моя улюблена спортивна федерація, яка завжди наголошує на таких цінностях, як мир, єднання та дружба, зараз пасивно підтримує війну в Україні. Я не буду стояти осторонь, я хочу щоб всі знали, що поки ви реєструєтесь на турнір – в Україні щодня вмирають сотні людей, ще тисячі живуть під щоденними обстрілами та вибухами» [24].

Через допуск російської команди, Українські дзюдоїсти бойкотували участь у чемпіонаті світу, який пройшов 7-13 травня 2023 р. у м. Досі (Японія) та юніорському чемпіонаті світу з дзюдо, який відбувся 4-8 жовтня 2023 р. у м. Одівелаш (Португалія).

Після звільнена Київщини у Бородянці на стіні пошкодженої російськими ракетами будівлі з'явилося графіті в стилі англійського стріт-арт художника Бенксі. На графіті зображено дитину, яка нокаутує дорослого чоловіка, вони

вдягнені в костюми для дзюдо. Як відомо, В. Путін має чорний пояс з дзюдо, але в травні 2022 р. його зняли з посади почесного президента Міжнародної федерації дзюдо.

Сьогодні тренери та спортсмени підтримують спілкування державною мовою, приймають участь у благодійній та волонтерській діяльності, досягають перемоги на спортивній арені щоб довести, що українці незламні.

За ініціативою Спортивного комітету України організована фотовиставка під назвою «ЯНГОЛИ СПОРТУ» на якій представлені світлини загиблих спортсменів та тренерів українського спорту. До «Янголів спорту» потрапили представники з дзюдо [26]: Сергій Ткаченко (м. Чернігів) – Заслужений тренер України, майстер спорту України, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спорту Національного університету «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка; Максим Чумак (38 років, м. Дніпро) – Майстер спорту України; Віталій Поліщук (23 роки, м. Дніпро) – Майстер спорту України, призер міжнародних турнірів; вихованці школи дзюдо м. Дніпра – Владислав Шеїн (21 рік) та Данієль Класс (23 роки); Євгеній Корогод (Слобожанське, Дніпропетровська обл.) – представник ветеранської команди спортивного клубу «Тайфу Дзюдо»; Костянтин Матвієнко (м. Суми) – тренер і суддя; Андрій Юрченко (21 рік, м. Чернігів); Михайло Чингар (27 років, м. Львів); Данііл Кондель (20 років, м. Київ); Віталій Парашук (23 роки, м. Чернівці); Кирило Тілеєв (26 років, м. Чернівці); тренери – **Олександр Акімов (63 роки, м. Харків) та Ярослав Кашуба (57 роки, с. Соловичі, Волинська обл.)**; юні спортсмени – Трохим Бичко (10 років, м. Харків) та Вікторія Івашко (9 років, м. Київ).

З метою визначення у юних дзюдоїстів ступень розуміння «національно-патріотичного виховання» та його прояву було проведено анкетування. В дослідженні брали участь спортсмени 7-9 років, які займалися дзюдо від 2 до 4 років та мали досвід участі в змаганнях (не менше 3).

За результатами анкетування щодо питання блоку 1 «На Вашу думку в чому є прояв патріотизму?» було встановлено, що:

- 31,9 % дзюдоїстів вказали, що патріотизм має прояв у повазі до Конституції, законів вищого керівництва країни. Такий низький відсоток можна пояснити тим, що діти в віці 7-9 років ще не розуміють значення нормативних документів країни;

- 100 % юних дзюдоїстів акцентували увагу на повазі до символіки та Гімну України;

- 68,2 % дзюдоїстів вказали на знання національних традицій;

- 86,4% дзюдоїсти зазначили, що повага до Батьківщини є однією з основних складових прояву патріотизму;

- 97,8% дзюдоїстів зазначили, що патріотизм це знання та володіння українською мовою;

- 70,5% дзюдоїстів вказали на знання досягнень країни, а саме досягнень дзюдоїстів на Олімпійських іграх, світовому та національному рівнях;
- 54,5% дзюдоїстів зазначили, що знання про природні багатства є також складовою патріотизму. Однак на цей факт вказали дзюдоїсти, яким виповнилося 9 років;
- 75,0% дзюдоїстів в дописі інше зазначили, що прояв патріотизму можна розглядати через любов до батьків, сім'ї, родичів тощо;
- 72,7% дзюдоїстів вказали на позитивне ставлення до національного одягу і використання національних символів (прапору, наклейок, жовто-блакитної одежі, вишиванок тощо).

Важким питанням для дітей було: «Чи вважаєте ви вивчення історії та національних традицій складовою національно-патріотичного виховання?» Лише 15,6% юних дзюдоїстів відповіли «ТАК». А в дописі написали, що так вважають батьки або бабусі з дідусями. Такі результати є цілком логічними, оскільки в такому віці свідомість дітей не може сприйняти історичні факти, а історію України вони почитають вивчати лише з 6 класу як інтегрований курс «Історія України та Всесвітня історія». Тому на нашу думку дане питання було не зовсім коректним.

Цікаві результати нами отримані на питання блоку 2, які пов'язані з національно-патріотичним вихованням в сім'ї:

- 90,6% юних дзюдоїстів зазначили, що дома мають національну українську символіку, зокрема 93,0% – прапор, 10,3% – булаву; 17,2% – тризуб; 17,8% – піктограми; 6,8% – рушники (в описі зазначили, що у бабусі), 62,1% – інше (до іншого віднесли чашки, тарілки, іграшки у вигляді пса патрона, ляльки україночки тощо);
- 46,9% юних дзюдоїстів вказали, що їх батьки брали або беруть участь у волонтерській діяльності, зокрема збирають жестяні баночки на окопні свічки, здійснюють донати на ЗСУ, плели сітки, перевозили продукти, тощо. Однак, на

нашу думку, не всі діти можуть розуміти в чому полягає волонтерська діяльність і тому могли не в повному обсязі відповісти на дане питання;

- 12,5% юних дзюдоїстів, а саме 4 дітей акцентували на тому, що один із батьків приймав або приймає участь у бойових діях на фронті;

- 81,1% юних дзюдоїстів з гордістю вказали, що вони разом з батьками беруть участь у національних святах або фестивалях, які пов'язані з національними традиціями, з них 96,2% – одягають вишиванки до «Дня Вишиванки», 60,0% – з радістю тримають прапор України до «Дня Прапора», 56% – виходять в місто на прогулянку в вишиванках або з прапором до «Дня Незалежності» та «Дня захисника України», 48% – в інших заходах. Цікавим є те, що діти самостійно вказали, що не тільки з батьками вони беруть участь в даних святах, але і в школі з викладачами та з тренерами, або бабусями та/або дідусями.

Великого значення в національно-патріотичному вихованні дітей набуває діяльність тренера, тому до блоку 3 увійшло питання «Як ваш тренер виховує у Вас патріотизм?» (рис. 1).

- 96,8% юних дзюдоїстів зазначили, що в спортивній залі є українська символіка, зокрема Український прапор (лише одна дитина не вказала на це, якій 7 років, що може бути пов'язано з неуважністю самої дитини). 93,8% юних дзюдоїста вказали, що є дошка пошани та експозиція кубків, це діти 9 років, які займаються понад 3 років;

- усі 100% юних дзюдоїстів акцентували на тому, що в процесі змагань завжди лунає Гімн України, піднімається прапор України, використовуються подарунки з українською символікою. В дописі дівчатка вказали, що їм дарували українчочок, хлопчики зазначили, що дарували ведмедиків з прапором України тощо;

- 59,4% юних дзюдоїстів вказує на те, що тренер приймає активну участь у волонтерській діяльності, у заходах з патріотичного виховання та залучає дітей до участі в них (наприклад, хвилина мовчання о 9:00);

- 78,2 % дітей зазначили, що тренери перейшли на спілкування українською мовою.

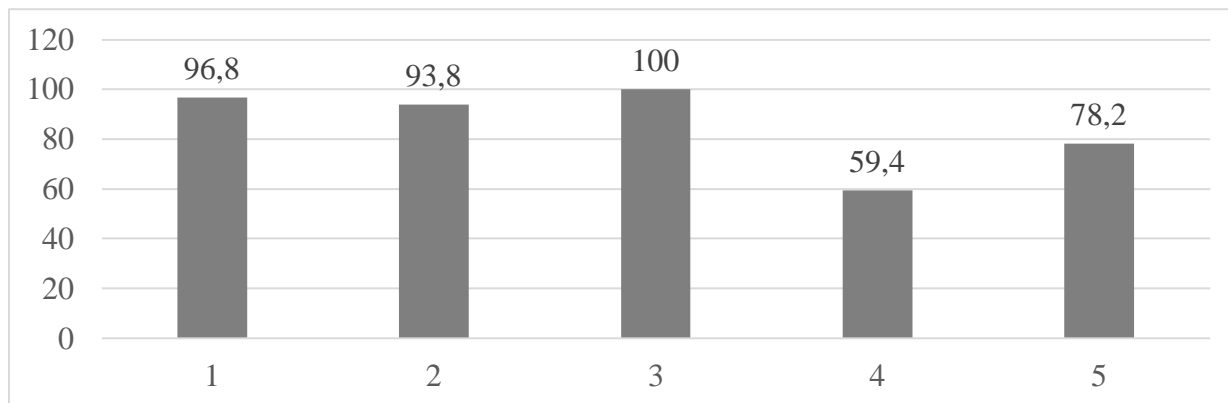

Рис. 1. Відповідь на запитання блоку 3: «Як Ваш тренер виховує у Вас патріотизм?» (%): 1 – Український Прапор в спортивній залі; 2 – дошка пошани та експозиція кубків в спортивної школі; 3 – на змаганнях лунає Гімн України, піднімається Прапор України, використовуються подарунки з українською символікою; 4 – тренери перейшли на спілкування українською мовою

Четвертий блок питань до дітей був спрямований на визначення прояву патріотизму, а саме: «Як вони проявляють патріотизм та в чому є їх прояв?». Так, 93,8 % дітей зазначили, що вони є патріотами, що вони приймають участь разом з батьками та тренером в патріотичних заходах, що вони мають у себе особисту патріотичну символіку. Однак найцікавішим є те, що діти є уважними до того, що їх оточує. На запитання «Чи зустрічали Ви українську символіку на предметах, які Вас оточують?». Всі юні дзюдоїсти відповіли «ТАК», а їх перелік склав понад 30 предметів: найбільш вагомими мали – іграшка «Пес Патрон» та «Кіт Саймон», цукерки («Пес Патрон», «ППО», «Все буде добре Україна», «Слава Україні – Героям Слава» та ін.), шоколад («Україна», «Слава Україні – Героям Слава»), пряники, футболки, спортивні костюми, вишиванки, шкарпетки (серед дівчаток колготки), пляшки для води, брелки, кружки тощо.

Таким чином ми можемо стверджувати, що незалежно від віку, в навчально-тренувальному процесі підготовки дзюдоїстів здійснюється

національно-патріотичне виховання через різні заходи, а обізнаність юних дзюдоїстів 7-9 років має достатньо високий рівень.

Для визначення ставлення та прояву патріотизму нами було здійснено анкетування серед батьків юних дзюдоїстів. Заповнення анкети носило суто добровільний характер. Анкета складалася з восьми питань, які мали відкритий та закритий характер. В анкетуванні брали участь 12 батьків середній вік склав 34,5 років, з них 7 татусів та 5 матусь. Крім того встановлено, що з них 3 сім'ї тимчасово переміщені з зони бойових дій.

Аналіз результатів анкетування свідчить, що батьки є більш свідомими і обізнаними з питань патріотизму та національно-патріотичного виховання. На запитання «Що Ви вкладаєте в національно-патріотичне виховання?» усі батьки зазначили, що це: формування у людини поваги до Батьківщини, Рідної мови, Конституції, Державних символів; формування знань з історії держави (його позитивного та негативного минулого), національних традицій та досягнень країни в різних сферах діяльності. Однак, не всі батьки зазначили про необхідність формування знань про природні багатства, а у дописі вони пояснили це тим, що необхідно формувати у дітей дбайливе ставлення до них (58,3%).

На запитання «На Вашу думку в чому є прояв патріотизму!» думки у батьків розділилися:

- 83,3% батьків відповіли, що основним проявом є – «стати на захист Батьківщини, як в політичному так і воєнному сенсі»;
- 100% батьків вказали на прояв національної свідомості, чесності, порядності та гідності, а також поваги до Конституції, Законів та Вищого керівництва держави, шанобливого ставлення до національних та державних символів;
- 91,6% батьків зазначили, що володіння українською мовою, розповсюдження та передача національних і родинних традицій, звичаїв, обрядів є також складовою патріотичного виховання;

- 75,0% учасників анкетування вказали на участь в волонтерській діяльності, участь та підтримка в організації та проведення національно-патріотичних заходів;

- 3,3% батьків відзначили здійснення боротьби за демократичні цінності, самовідданості до розвитку та розбудови держави, а 96,7% батьків зазначили, що це складова, яка є політичною і з державою ми не повинні боротися.

Відповідно до запитання «В яких життєвих сферах національно-патріотичне виховання набуває свого розвитку в українській державі?», усі батьки (100%) зазначили, що саме виховання в сім'ї є пріоритетним, 83,3% батьків вказують на виховання в процесі навчання в закладах освіти, а в дописі зазначили ще в навчально-тренувальному процесі. Понад 91,6% батьків відзначили, що ключовою складовою є розвиток держави. Прикрим є те, що один респондент (8,3%) зазначив, що в його житті не відображається національно-патріотичне виховання, а в дописі зазначив: «хочу жити без проблем».

На думку 41,6% батьків національно-патріотичне виховання необхідно починати з 4-6 років, 33,3% – в період 6-10 років, 16,6% – в період 11-15 років, 8,3% в дописі відзначили, що ніколи не пізно та 8,3% – з народження.

На сьогодні 91,6% батьків мають національну символіку у себе дома, приймають участь у волонтерській діяльності, за можливості з дітьми приймають участь в заходах на національно-патріотичну тематику. Лише 16,6% батьків, а саме двоє, інформують своїх дітей про події, які відбуваються в Україні. В дописі вони зазначили, що хочуть щоб їх діти не знали цих «жахіть».

На питання «На вашу думку в чому полягає прояв патріотизму дітей сьогодні?» батьки відповіли неоднозначно. Так, 83,3% батьків зазначили, що прояв у свідомому спілкуванні українською мовою, 50,0% – у здійсненні волонтерської діяльності, 25% – у відповідальному ставленні до навчання та достатньо високому його рівні, 58,3% – у активній участі їх діти в національно-патріотичних заходах, які проводяться у школі або ДЮСШ. В дописі окремі

батьки (66,6% осіб) вказали, що при покупці окремих речей їхні діти обирають речі з малюнками та/або символічними патріотичними написами, в більшості просять купити цукерки «Пес патрон», окремі дівчатка, які відвідують секцію дзюдо, знають національні українські пісні, такі як «Червона калина», «Фортеця Бахмут» (музичний гурт «Антитіла»), «Стефанія» (фольк-реп гурт «Kalush Orchestra»), «Я в дома» та «Ми будем стояти» (Н. Могилевська), «Цей сон» та «Тільки тільки» (Л. Нікітюк) та ін.

На підставі аналізу науково-методичної літератури, нормативних документів та результатів власних досліджень нами розкриті основні педагогічні умови з національно-патріотичного виховання юних дзюдоїстів в системі навчально-тренувального процесу та поза нього:

– наповнення патріотичним змістом навчальної програми для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВС з дзюдо, зокрема зазначити завдання з національно-патріотичного виховання, історії розвитку дзюдо, досягнень спортсменів на міжнародному рівні, а на сьогодні і доповненням героїчними вчинками дзюдоїстів з захисту Батьківщини;

– забезпечення взаємозв'язку спортивної школи й сім'ї щодо здійснення патріотичного виховання учнів, зокрема участь дітей, батьків, тренерів у волонтерській діяльності, національно-патріотичних заходах, допомога військовослужбовцям та ветеранам, доброзичливого ставлення до оточуючих війни тощо;

– забезпечення патріотичною символікою, переходу на спілкування державною мовою;

- формування знань з історії та спадщини України, національних та родинних традицій, звичаїв, обрядів;

- видання національно-патріотичних буклетів, плакатів, календарів, спортивної форми, атрибутики та ін.;

- формування стійкої та позитивної мотивації до навчання та тренування;

- поетапне формування патріотичної вихованості спортсменів: через формування важливих якостей, як любов і повага до батьків, своєї родини, відчуття гордості за свій родину; формування ціннісного ставлення до Батьківщини, рідного краю; толерантне ставлення до людей з інвалідністю та інших національностей, поважного ставлення до їхньої культури і традицій; усвідомлення себе частиною українського народу; формування бажання й потреби в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, дбайливого ставлення до національних багатств, до рідної природи; сприяння духовного життя українського народу; бажання захищати й бути корисним своїй родині та Батьківщині (Ю. Зубцова, 2012);

- впровадження в навчально-тренувальний процес інноваційних підходів та методів з метою формування в спортсменів громадянської активної позиції і соціально значущої особистості, зокрема через інформаційно-комунікаційні технологій (Інтернет-сайти, Instagram, Facebook та ін).

Висновки. 1. Аналіз науково-методичної літератури дозволив розкрити та визначити поняття «національно-патріотичне виховання», розкрити його характерні риси та особливості прояву патріотизму, значення держави в формуванні патріотизму у дітей та молоді, та основні напрямки й заходи. Встановлено, що фізична культура, фізичне виховання і спорт є найбільш дієвим засобом формування у людей національного патріотизму, тому на сьогодні перед нами постало завдання щодо визначення прояву національно-патріотичного в системі підготовки дзюдоїсти.

2. Соціологічне дослідження дозволило встановити, що національно-патріотичне виховання займає провідне місце в системі підготовки юних дзюдоїстів. Юні дзюдоїсти розуміють в чому полягає прояв патріотизму, до яких відносять – гордість та повагу до Країни, Прапора, Державної символіки, Української мови, Національних цінностей та традицій тощо. Юні дзюдоїсти приймають, разом з батьками або тренерами, активну участь в різноманітних заходах, які мають національно-патріотичний напрямок. Тренери з дзюдо та

батьки здійснюють виховну функцію щодо національно-патріотичного виховання в процесі навчально-тренувальних занять, змагань та вільний час. Юні дзюдоїсти вказали, що їх оточує значна кількість предметів, які мають національно-патріотичний напрямок, таких як іграшки, цукерки, одяг, а також знають патріотичні пісні.

3. Визначені основні педагогічні умови з національно-патріотичного виховання юних дзюдоїстів в системі навчально-тренувального процесу та поза ним.

Список використаних джерел

1. Барилко Є.О. *Виховання патріотизму в учнів середніх шкіл США* (автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07). 2011.
2. Бех І. Система фізичного виховання має формувати в учнів загальнолюдські гуманістичні цінності. *Фізичне виховання в школі*. 1998. №1
3. Бех І., Чорна К. *Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді*. Київ, 2014. 29 с.
4. Вишневецький О. *Теоретичні основи сучасної педагогіки* Дрогобич : Коло, 2006. 604 с.
5. Галан Я.П. Олімпійська освіта в контексті патріотичного виховання дітей: монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2022. 216 с.
6. Годзь О.В. *Роль фізичної культури і спорту у патріотичному вихованні молоді*. режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4364/1/Godz.pdf>
7. Гончаренко С. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997.
8. Дзюдо. *Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих закладів спортивного профілю*. Державна. Київ 2018.

9. Дяків-Михайлюк Г. Національно-патріотичне виховання - загальна вимога і виклик сьогодення. *Освітній простір України*. 2017. № 10. С. 120-127.
10. Зубцова Ю.Є. *Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї* : автореф. дис... канд. пед. наук.: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2012. 21 с.
11. Коломоєць Г.А. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2021. 236 с
12. *Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України*. Наказ Міністерства освіти і науки України № 527 від 06.06.2022 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
13. Коркішко О. *Виховання патріотизму молодших школярів у позаурочній виховній роботі* : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2004. 20 с.
14. Костів В. Теоретичні засади морально-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах регіону. *Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Косів-Вижниця, 26-28 жовтня 2006 р. Снятин : ПрутПринт, 2006. С. 7-16.
15. Костюшко Г. Національно-патріотичне виховання молоді в контексті етнопедагогічних засад. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2016. Вип. 21. С. 33-39. Режим доступу: <http://www.edukacja.edux.pl/p-950-patriotyzm-we-wspolczesnej-szkole.php>
16. Лисенко С.О. Досягнення українських спортсменів як чинник патріотичного виховання студентської молоді. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації*. Збірник праць. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2016. С. 227-229.

17. *Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.* Додаток до Наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 64.

18. Микитчик В. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я.* 2024. №2. С. 84-93.
<https://doi.org/10.32540/2071-1476-2024-2-084>

19. *Особливості та цікаві факти, що стосуються процесу виховання патріотизму у різних країнах світу.* Режим доступу:
<https://naurok.com.ua/post/suchasne-patriotichne-vihovannya-v-ukra-ni-ta-sviti#:~:text>

20. *Патріоти України. Суспільство.* Режим доступу:
<https://patrioty.org.ua/society/tse-nyzko-zirka-dziudo-bilodid-hnivno-vidreahuvala-na-dopusk-do-chs-predstavnykiv-armii-rf-464926.html>

21. Підгурська В. Патріотичне виховання здобувачів освіти як психолого-педагогічна проблема. *Витоки педагогічної майстерності.* 2018. Випуск 21. С. 152-157.

22. Савченко В., Долбишева Н., Каковкіна О., Стальченко В. Національно-патріотичне виховання в системі спортивної підготовки боксерів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2023. №1. С. 60-67.
<https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.1.60-67>

23. Стьопіна О.Г. *Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва:* автореф. дис... канд. пед. наук. Луганськ, 2007. 23 с.

24. *ТСН. Про спорт.* Режим доступу: <https://tsn.ua/prosport/ukrayinskiy-chempion-svitu-z-dzyudo-vidrechetsya-vid-usih-svoyih-tituliv-yakscho-do-turniru-dopustyat-rosiyan-2084377.html>

25. *Федерация дзюдо Днепропетровской области.* Режим доступу:
<https://fdd.org.ua/news/2649>

26. ЯНГОЛИ СПОРТУ. Реквієм за загиблими українськими спортсменами (дзюдо). Режим доступу: <https://yangoly-sportu.teamukraine.com.ua/?cat=261>
27. Янчук Д.О. Національно-патріотичне виховання майбутніх фахівців галузі фізичної культури та спорту в новому історичному осмисленні. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022. (205), С. 236-241. Режим доступу: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-236-241>
28. *Patriotism (Stanford Encyclopedia of Philosophy)*. Plato.stanford.edu.
29. Starzyńska-Rosiecka D. MEN: 80 proc. nauczycieli historii deklaruje kształtowanie postaw patriotycznych. URL: <https://dzieje.pl/edukacja/men-80-proc-nauczycieli-historiideklaruje-ksztaltowanie-postaw-patriotycznych>
30. Karta Nauczyciela. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19820030019/U/D19820019Lj.pdf>
31. Stec J. *Edukacja patriotyczna. Dobre praktyki*. URL: <https://www.monitorszkoly.pl/artukul/edukacja-patriotyczna-dobre-praktyki>.